

1908 Messina Depremi ve Osmanlı Devleti'nin Deprem Yardımları

1908 Messina Earthquake and the Earthquake Aids of Ottoman State

Togay Seçkin BİRBUDAK*

Öz

XX. Yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı Devleti ile İtalya arasındaki siyasi ilişkilere bakıldığında öne çıkan başlıklar Trablusgarp Savaşı, I. Dünya Savaşı ve sonrasındaki Anadolu'daki İtalyan işgal girişimidir. Gerçekten de 1911 yılında İtalya'nın Osmanlı hâkimiyetinde bulunan Libya topraklarını işgalinden sonraki süreçte İtalya-Osmanlı ilişkilerinin dostluk zeminine oturması mümkün olmamıştır. I. Dünya Savaşı yıllarında iki ülke birbirine düşman ittifak grupları arasında mücadele vermiş, savaşın ardından İtilaf devletlerinin işgaline uğrayan Anadolu topraklarında İtalyan birlikleri de yer almıştır. Ancak bu gelişmelerin hemen öncesindeki yıllara bakıldığında yaşanan bir doğal afet ile bağlantılı olarak Osmanlı Devleti ile İtalya arasında insanî yardımlaşma ve dostluk ilişkileri kapsamında değerlendirilebilecek birtakım gelişmeler dikkati çekmektedir.

28 Aralık 1908 günü merkez üssü İtalya'nın güney ucunda bulunan Messina Boğazı olan deprem ve sonrasında oluşan tsunami bölge halkı için tam bir felaket halini almıştır. Sabah saatlerinde yaşanan deprem ile bölge ağır hasar almış, sarsıntıdan kısa bir süre karayı vuran tsunami dalgaları felaketin etkisini daha da arttırmıştır. Toplamda 60.000 kadar insanın hayatını kaybettiği, başta Messina ve Reggio Calabria şehirleri olmak üzere birçok yerleşim yerinin neredeyse yaşanılmaz bir hale geldiği bu depremin ardından pek çok ülke İtalya'ya yardım eli uzatmış, tıbbî ihtiyaçlar, barınma, gıda ve diğer hususlarda yardımda bulunmuştur. Bu kapsamda Osmanlı Devleti de deprem haberi İstanbul'a ulaştıktan hemen sonra harekete geçerek İtalya'ya yardımda bulunma kararı almıştır. Bu çalışma 1908 Messina depreminin ardından yaşanan büyük felaket münasebetiyle Osmanlı Devleti'nin afetzedelerin yaralarının sarılması ve dayanışma amacıyla İtalya'ya yapmış olduğu yardımları konu edinmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, İtalya Krallığı, Messina, Deprem, İnsani yardım

Abstract

In the first quarter of the XX century, the titles that emerged based on the political relations between the Ottoman Empire and Italy were the Tripoli War, World War I, and the Italian invasion attempt in Anatolia afterward. Italy-Ottoman relations could settle on the grounds of amity after Italy occupied Libyan lands under Ottoman rule in 1911. During the First World

Makale Geliş Tarihi: 19.12.2022. Makale Kabul Tarihi: 20.11.2023.

Araştırma Makalesi / Künye: BİRBUDAK, Togay Seçkin, "1908 Messina Depremi ve Osmanlı Devleti'nin Deprem Yardımları", Gazi Akademik Bakış Dergisi (GABD), Sayı: 33, Cilt: 17, Aralık 2023, s. 119-139.

* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Tarih Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Ankara-TÜRKİYE, E-mail: tsbirbudak@gazi.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6750-1334.

Gazi

Akademik
Bakış

119

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

War, the two countries fought between the enemy alliances, and after the war, Italian troops took part in the Anatolian lands occupied by the Allied Powers. However, when we look at the years just before these developments, some developments, which can be evaluated within the scope of humanitarian and friendship relations between the Ottoman Empire and Italy in connection with a natural disaster, draw attention.

The earthquake and the tsunami that occurred on December 28, 1908, the epicenter of the Strait of Messina, located at the southern end of Italy, became a complete disaster for the region's people. The region was severely damaged by the earthquake in the morning, and the tsunami waves that hit the land for a short time after the shaking further increased the impact of the disaster. After this earthquake, in which 60,000 people lost their lives and many settlements, especially the cities of Messina and Reggio Calabria, became almost uninhabitable, many countries extended a helping hand to Italy, providing medical aid, shelter, food, and other assistance. In this context, the Ottoman Empire took action immediately after the earthquake news reached Istanbul and decided to help Italy. This study explores the humanitarian aid that the Ottoman Empire delivered to Italy to heal the disaster survivors' wounds after the 1908 Messina earthquake.

Key Words: Ottoman Empire, Italian Kingdom, Messina, Earthquake, Humanitarian aid.

Giriş

XIX. yüzyılın ikinci yarısında millî birliğini kuran ve II. Vittorio Emanuele (1861-1878) liderliğinde Avrupa siyasetinin önemli ülkelerinden biri haline gelen İtalya Krallığı ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler ele alındığında ön plana çıkan gelişmeler XX. Yüzyılın ilk çeyreğinde iki ülke arasında yaşanan savaş ve mücadelelerdir. Hakikaten de İtalya-Osmanlı ilişkileri açısından bu periyottaki en derin konular askerî meseleler olmuştur. İtalya'nın 1911 yılında Trablusgarp topraklarını işgal etmesi ile başlayan iki ülke arasındaki mücadele döneminin fasıllarla birlikte Türk Kurtuluş Savaşı yıllarına kadar devam ettiği söylenebilir. 18 Ekim 1912 tarihinde imzalanan Ouchy Antlaşması ile Trablusgarp İtalya'nın denetimine geçmiştir¹. I. Dünya Savaşı yıllarında ise iki ülke karşı cephelerde yer almıştır. İtalya'nın İtilaf devletleri ile hareket etmesi ve 1915 yılında Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilanında bulunması ile iki ülke bir kez daha karşı karşıya gelmiştir. 30 Ekim 1918 günü imzalanan Mondros Mütarekesi'nin ardından Anadolu toprakları İtalyanlar tarafından önce işgal edilecek, sonrasında ise Türk Millî Mücadele hareketinin Yunan birlikleri karşısındaki zaferlerine binaen İtalyanlar 1921 yılında Anadolu'dan çekilmeye başlayacaktır².

Tüm bu gelişmelerin hemen öncesinde siyaseten olmasa dahi insanî diplomasi açısından Osmanlı Devleti ile İtalya arasında dikkat çeken bir yakınlaşma ve yardımlaşma sürecine şahit olmak mümkündür. Öyle ki, Trab-

1 Trablusgarp Savaşı ve bu dönemdeki Osmanlı-İtalyan ilişkileri için bkz. Hale Şıvgın, *Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006.

2 Millî Mücadele yıllarındaki Türk-İtalyan münasebetleri için bkz. Mevlüt Çelebi, "Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri", *Belleten*, C. 62, S. 233, 1998, ss. 157-206.

lusingarp Savaşı'ndan sadece birkaç sene önce 1906 ve 1908 yıllarında İtalya'da yaşanan iki ayrı felaket iki ülke arasındaki ilişkilerin kronolojisi içerisinde yer almaktadır. 5 Nisan 1906 günü İtalya'nın güneyindeki Napoli bölgesinde yer alan Vezüv yanardağı harekete geçmiş ve püsküren lavlar Napoli şehri ve çevresindeki pek çok yerleşim yerine büyük hasar vermiştir. Roma'daki Osmanlı Sefâreti'nden Hâriciye Nezâreti'ne hitaben kaleme alınan 10 Nisan 1906 tarihli telgraf Vezüv'de yaşanan patlama ile ilgili olarak İstanbul'a gelen ilk haber olsa gerektir. Söz konusu telgrafta Vezüv yanardağının patlaması neticesinde büyük bir felaketin yaşandığı, püsküren lavlardan dolayı bazı yerleşim yerlerinde halkın evlerini terk etmek zorunda kaldıkları, ölü ve yaralıların bulunduğu bildirilmiştir³. Napoli üzerine yağın küller, Vezüv yakınındaki yerleşim yerlerinin tahliyesine neden olurken⁴, İtalya'da yaşanan felaket Osmanlı Devleti'nin de aralarında yer aldığı birçok ülke tarafından üzüntüyle karşılanmış, yabancı ülke elçileri temsil ettikleri devletler adına İtalya hükümetine taziye ve dostluk mesajlarını ileterek felakete uğrayan Napoli halkının acı ve üzüntülerine ortak olduğunu bildirmişti⁵.

Vezüv faciasından iki sene sonra ise bu sefer Napoli şehrinin güneyinde yer alan Sicilya ve Kalabriya bölgesi şiddetli bir depremle sarsılmıştır. 28 Aralık 1908 günü sabaha karşı 05.20'de meydana gelen, merkez üssü Messina Boğazı olan ve Richter ölçeğinde 7.1 şiddetinde gerçekleşen deprem yaklaşık 30 saniye sürmüştür. Deprem Mercalli ölçeğine⁶ göre yıkım etkisi XI boyutunda olmuştur. Depremde Messina ve Reggio Calabria şehirleri ile bölgedeki sahil kasabaları neredeyse tamamen yıkılmıştır⁷. Bu depremin ardından tetiklenen ve yaklaşık 8 dakika sonra karaya vuran tsunami dalgaları depremin ardından büyük oranda sahilde toplanan halk için ikinci bir felaketin yaşanmasına neden olmuştur⁸. Boyu yaklaşık 10 metreye ulaşan tsunami dalgaları hasar ve can kaybının daha da artmasına neden olmuştur⁹.

3 BOA. Y.A.HUS. 501/140.

4 BOA. Y.PRK.PT. 23/141.

5 BOA. Y.A.HUS. 502/92-3. Bununla birlikte Vezüv yanardağındaki bu patlama ile alakalı olarak arşiv kayıtlarında dikkati çeken bir başka husus afet bölgesinde bulunan Osmanlı vatandaşlarının kurtarılması meselesidir. Napoli Başşehbenderliği'nin 1906 yılı Temmuz ayında Hâriciye Nezâreti'ne gönderdiği tahriratta bölgede bulunan Osmanlı esnafından 50 kadarının Şehbenderlik'e müracaat ederek aileleri ile birlikte Napoli'den çıkarılmaları konusunda yardım talebinde buldukları bildirilmiştir. BOA. ŞD. 2757/53.

6 Mercalli şiddet ölçeğine göre depremler I en azdan başlayarak XII'ye kadar değişmektedir. Messina depremi için verilen XI değeri ile ilgili olarak Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırmaları Enstitüsü şu kısa tanımlamayı yapmaktadır: "Birkaç yapı (özellikle taş) dışında tüm binalar ve köprüler yıkılır. Demiryolları büyük oranda eğilir ve bükülür." Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü (KRDAE) Kurumsal Web Sitesi, "Magnitüd/Şiddet Karşılaştırması, <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/bilgi/xMercalli.htm> (E.T.: 10.04.2022).

7 International Institute of Earthquake Engineering and Seismology, "Messina, Italy Earthquake of 28 December 1908, Mw=7.1". <http://www.iiees.ac.ir/en/messina-italy-earthquake-of-28-december-1908-mw7-1/> (E.T.: 13.04.2022).

8 Antonio Bottari ve Maria D'Amico, "La Catastrofe Sismica Calabro-Messinese del 28 Dicembre 1908", *Geitalia*, S. 25, 2008, s. 39.

9 Andrea Billi vd., "On the Cause of the 1908 Messina Tsunami, Southern Italy", *Geophy-*

Geo

Akademik
Bakış

121

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

Deprem kuzeyde Napoli ve Campobasso bölgesinde; güneyde Malta adasında ve bu bölgelere ilaveten Karadağ, Arnavutluk ve İyon Denizi'ndeki adalarda da hissedilmiştir. Bununla birlikte 28 Aralık 1908'den 31 Mart 1909'a kadar geçen yaklaşık 3 aylık sürede toplam 293 artçı sarsıntı daha yaşanmış ancak bu artçı sarsıntıların hiçbiri büyük ve kapsamlı bir hasara yol açmamıştır¹⁰.

Depremi ardından Messina şehrine atfen "Citta di Morte" (Ölümler Şehri) ismi verilmesi depremin vermiş olduğu büyük hasarı gözler önüne sermesi açısından dikkate değerdir¹¹. L'illustrazione Italiana Dergisi'nde deprem "Bugüne kadar hiç bu kadar çok insanın hayatını kaybetmediği, bu kadar büyük bir yıkımın olmadığı bir olay" olarak değerlendirilmiştir¹², Amerikan New-York Tribune Gazetesi Messina bölgesinden gelen ölüm haberlerine istinaden gelişmeleri "Korkunç Bir Ölü Yığını" manşetiyle okuyucularına duyurmuştur¹³. Bir diğer Amerikan basın kuruluşu The Evening Star'ın Messina tasviri ise "Geniş Bir Mezar" şeklinde olmuştur¹⁴. Keza deprem günü Napoli yakınlarındaki Capri Adası'nda bulunan ve 1 Ocak günü afetin merkezi konumunda bulunan Messina'ya gelen ünlü Rus yazar Maksim Gorki, afet bölgesinde yaşananları dramatik cümlelerle tasvir etmiş ve dev dalgalardan dokunduğu her şeyi yuttuğunu belirtmiştir¹⁵. Tüm bunların yanı sıra depremden sonra ortaya çıkan ölüm istatistikleri bu tasvirleri haklı çıkarır niteliktedir. 1909 yılı Aralık ayında İtalya Tarım, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bülteninde yayımlanan bir makaleye göre Messina depremi nedeniyle 60.325 kişinin hayatını kaybettiği, bunların 32.477'sinin enkaz altında kaldığı tahmininde bulunulmuştur. Aynı dönemde Messina Belediyesi tarafından verilen istatistiğe göre ise hayatını kaybeden kişi sayısı 60.283'tür¹⁶. Yakın zamanda gerçekleştirilmiş bir başka çalışmada ise 120.000'den fazla insanın hayatını kaybettiği ifade edilmektedir¹⁷.

sical Research Letters, Vol: 35, 2008, s. 1.

10 RMS Special Report, *The 1908 Messina Earthquake: 100 Year Retrospective*, Risk Management Solutions Inc, 2008, s. 3-4.

11 RMS Special Report, *a.g.e.*, s. 7.

12 L'illustrazione Italiana Dergisi'nden aktaran John Dickie, *Una Catastrofe Patriottica 1908: il Terremoto di Messina*, Editori Laterza, Bari, 2008, s. 3.

13 *New-York Tribune*, "An Appalling Roll of Dead", No: 22691, 31 Aralık 1908, s. 1.

14 *The Evening Star*, "Reggio Like Messina", No: 17629, 31 Aralık 1908, s. 4.

15 Aktaran Jose M. Carcione ve Jan T. Kozak, "The Messina-Reggio Earthquake of December 28, 1908", *Studia Geophysica et Geodaetica*, Vol: 52, No: 4, October 2008, s. 661, 667.

16 Guisepppe Restifo, "Local Administrative Sources on Population Movements After the Messina Earthquake of 1908", *Annali di Geofisica*, Vol: 38, No: 5-6, November-December 1995, s. 560. Britannica Ansiklopedisi'nin ilgili maddesinde can kaybının 80.000'in üzerinde olduğu bilgisine yer verilmektedir. T. Editors of Encyclopaedia, "Messina Earthquake and Tsunami of 1908", *Encyclopedia Britannica*, December 21, 2021. <https://www.britannica.com/event/Messina-earthquake-and-tsunami-of-1908>. (E.T. 21.03.2022).

17 Ruben Paul Borg, Sebastian D'Amico ve Pauline Galea, "Earthquake and People: The Maltese Experience of the 1908 Messina Earthquake", *Earthquakes and Their Impact on Society*, Springer Natural Hazards, 2016, s. 533.

Messina Depremine Dair Dönemin Basın Kuruluşlarında Yer Alan Haberler

İtalya'da yaşanan şiddetli deprem Osmanlı devlet idaresinin olduğu kadar basının da ilgi gösterdiği bir gelişme olmuştur. Messina depremi Tanîn Gazetesi'nde ilk olarak 30 Aralık 1908 günü yer bulmuştur. Müthiş bir zelzele başlığı altında Palermo'dan gelen ilk bilgiler okuyuculara şu şekilde aktarılmıştır¹⁸.

“32 saniye imtidâd eden müdhiş bir hareket his edilmiştir. Sicilya'nın her tarafında da bu şiddette harekât vukûa gelmiştir. Telgraf ve telefon muhâberâtı münkati olmuştur. Yalnız Napoli ile olan kablo işlemektedir. Katanya'da zelzele 20 saniye devam etmiştir. Limanda büyük bir med u cezîr fırtınası husûle gelmiştir. Hasarât azimdir.”

İtalya'dan haberler gelmeye devam ettikçe felaketin yıkıcı etkisi daha da anlaşılmaya başlamıştır. Gelen haberlerde depremin tahmin edilenden çok daha büyük bir zarar verdiği ifade edilmiştir. Paris kaynaklı haberde 150.000 nüfuslu Messina'da 12.000 kişinin hayatını kaybettiği, 45.000 nüfuslu Reggio'nun da ağır hasarlı olduğu bildirilmektedir¹⁹.

Depremi hemen ardından afet bölgesine yardım için çok sayıda ülkenin harekete geçtiği dikkati çekmektedir. Yabancı basından öğrenebildiğimize göre ilk olarak 29 Aralık'ta Fransa donanmasına mensup Justice ve Verite savaş gemileri ile üç destroyer ve İngiliz savaş gemilerinden Exmouth ile Euryalus ve Minerva adlı kruvazörler depremzedelere yardım için bölgeye hareket etmiştir²⁰. Özellikle İngiliz Minerva kruvazöründe sağlık personeli, sağlık ekipmanları, erzak, ilaç ve battaniye taşınmıştır²¹. 31 Aralık itibarıyla Akdeniz'de bulunan iki Alman vapuru kurtarma çalışmalarına yardımcı olmak üzere Messina'ya doğru yola çıkmıştır²². Kopenhag'dan bildirildiğine göre Pire sularında bulunan bir Danimarka korveti depremzedelere yardım için İtalya'ya doğru hareketlenmiştir²³. Keza bir İspanyol kruvazörü de yardım için bölgeye hareket etmiştir. Deprem bölgesine tıbbî destek veren ülkelerden biri de Yunanistan olmuştur. Yunan donanmasına mensup bir zırhlının afet bölgesine doktor, malzeme ve erzak ulaştırması kararı alınmış-

18 Tanîn, “Müthiş Bir Zelzele”, No: 150, 6 Zilhicce 1326/30 Aralık 1908, s. 1.

19 Tanîn, “Sicilya'daki Müthiş Zelzele”, No: 151, 7 Zilhicce 1326/31 Aralık 1908, s. 2.

20 The Evening Star, “British Ships Move”, No: 17627, 29 Aralık 1908, s. 3; Tanîn, “Sicilya'daki Müthiş Zelzele”, No: 151, 7 Zilhicce 1326/31 Aralık 1908, s. 2.

21 The Evening Star, “British Warship Sails With Doctors and Supplies”, No: 17628, 30 Aralık 1908, s. 10.

22 Tanîn, “Hareket-i Arz Tafsilatı”, No: 153, 9 Zilhicce 1326/2 Ocak 1909, s. 1; “Hareket-i Arz Tafsilatı”, No: 166, 24 Zilhicce 1326/17 Ocak 1909, s. 3.

23 Tanîn, “Hareket-i Arz Tafsilatı”, No: 155, 13 Zilhicce 1326/6 Ocak 1909, s. 1. Bu korvete ilave olarak Danimarka Kralı VIII. Frederick tarafından verilen emirle her biri 80 yataklı 6 taşınabilir hastane afet bölgesine gönderilmiştir. New-York Tribune, “Emperor To Send Six Hospital”, No: 22695, 4 Ocak 1909, s. 2.

görsel

Akademik
Bakış

123

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

tır. Yine Berlin’de oluşturulan bir heyet vasıtasıyla afetzedeler için erzak ve levazım toplanmaya başlamıştır²⁴. Osmanlı basınında tesadüf edememekle birlikte Rusya’nın savaş gemisi Amiral Makaroff vasıtasıyla depremzedelerin afet bölgesinden taşınmasında görev aldığı görülmektedir²⁵. Ayrıca bu tarihlerde İstanbul’da bulunan Amerikan donanmasına mensup Scorpion gemisinin İtalya’ya gönderilmesine karar verilmiştir²⁶.

Gazetelerde yer alan haberlerde deprem bölgesindeki evlerin neredeyse tamamen yıkıldığı, hayatını kaybeden sayısının on binlerle ifade edildiği, yüzlerce askerin enkaz altında kaldığı aktarılmaktadır. Gelen haberlerin önemli bir kısmında yerleşim yerlerinde enkaz altında kalanlar, kurtarılanlar ya da kurtarılamayanlara dair sayılar yer almaktadır. Ayrıca deprem sonrasında Messina’da yaşanan yangınların söndürülmesinde zorlanıldığı dile getirilmektedir. 30 Aralık tarihli bir telgraf haberi gazetede şu şekilde yer bulmuştur. “(Messina) Şehir bir harâbe hâline gelmiştir. Vefât edenlerin mikdârını tahmîn etmek gayr-i kâbildir. Muhtelif sefâin-i harbiye efrâdı mütemâdiyen çalışmakta, enkâz altında kalanları kurtarmaya uğraşmaktadır.”²⁷. Deprem sonrasında Messina’da başlayan yangınlar aralıksız yağın yağmurlara rağmen ancak 2 Ocak’ta tamamen söndürülebilmıştır²⁸.

Depremi ilk günlerinde Osmanlı basınında yer alan yabancı kaynaklı haberlerde afet bölgesindeki halkın zor durumu sıklıkla konu edilmiştir. Afet bölgesinden uzaklaşmak isteyen 100.000’in üzerindeki insanın demiryolu hattı üzerinde trenlerin başında bekledikleri²⁹, Reggio Calabria kentinde 20.000’den fazla, taşrada ise 7.000’e yakın insanın depremi derinden yaşadığı belirtilmekte³⁰, devam eden artçı sarsıntılara³¹ ilaveten aralıksız yağın yağmur ve tüm bunların üzerine gıda temininde yaşanan sıkıntıların depremzedelerin durumunu daha da zorlaştırdığı, halkın memur ve askerlerin etrafında toplanarak açıklarını dile getirdikleri ve ekmek için feryat ettikleri yazılmaktadır³². Bu dönemde ortaya çıkan tüm bu yoksunluklara ilaveten salgın hastalık riski de önemli bir tehdit olmuştur³³.

Bununla birlikte depremin yaralarının sarılması adına kapsamlı ça-

gisi

- 24 *Tanîn*, “Hareket-i Arz Tafsilatı”, No: 155, 13 Zilhicce 1326/6 Ocak 1909, s. 1.
25 *The Washington Times*, “500 Refugees Are Brought Brought To Naples on Russian Ship”, No: 6202, 30 Aralık 1909, s. 3.
26 *Tanîn*, “Hareket-i Arz Tafsilatı”, No: 156, 14 Zilhicce 1326/7 Ocak 1909, s. 1. Amerikan gemisinin boğazdan geçişine dair Osmanlı idaresince verilen izin ile ilgili olarak bkz. *BOA. İ.HR. 417/3; BEO. 3491/261784*.
27 *Tanîn*, “Zelzele Tafsilatı”, No: 152, 8 Zilhicce 1326/1 Ocak 1909, s. 3.
28 *Tanîn*, “Hareket-i Arz Tafsilatı”, No: 155, 13 Zilhicce 1326/6 Ocak 1909, s. 1.
29 *Tanîn*, “Hareket-i Arz Tafsilatı”, No: 153, 9 Zilhicce 1326/2 Ocak 1909, s. 1.
30 *Tanîn*, “Hareket-i Arz Tafsilatı”, No: 154, 10 Zilhicce 1326/3 Ocak 1909, s. 1.
31 Haberde depremin üzerinden neredeyse bir hafta geçmiş olmasına rağmen artçı sarsıntılar yüzünden ağır hasarlı yapıların yıkılmaya devam ettiği bildirilmektedir. *Tanîn*, “Hareket-i Arz Tafsilatı”, No: 156, 14 Zilhicce 1326/7 Ocak 1909, s. 1.
32 *Tanîn*, “Hareket-i Arz Tafsilatı”, No: 154, 10 Zilhicce 1326/3 Ocak 1909, s. 1.
33 *The Evening Star*, “Starvation and Pestilence”, No: 17629, 31 Aralık 1908, s. 1,4. Bu nedenden ki ölen insanların cenazelerinin yakıldığı gazetelere haber olmuştur. *The Evening Star*, “Reggio Like Messina”, No: 17629, 31 Aralık 1908, s. 4.

lışmaların yürütüldüğünü de belirtmek gerekir. 4 Ocak 1909 günü Messina ve Reggio Calabria'da örfi idare (olağanüstü hal) ilan edilmiş ve yönetim bir albayın idaresine bırakılmıştır³⁴. Ayrıca deprem bölgesinde kullanılabilir durumdaki hastanelerin yetersiz gelmesi nedeniyle, okullar hastaneye döndürülmüş, Sâlib-i Ahmer (Kızılhaç) tarafından çok sayıda baraka inşa edilmiş ve bu suretle evsiz kalan insanların yağmur altında yatmaktan kurtarılmasına çalışılmıştır³⁵. 5 Ocak'tan itibaren Messina ile Palermo arasındaki demiryolu hattının tekrar kullanıma açılması, gerek savaş gemilerinin gerekse ticaret gemilerinin bölgedeki limanlara ulaşması ile birlikte halkın deprem bölgesinden nakli ve halka yiyecek dağıtımını süreçleri hızlandırmıştır³⁶.

İlerleyen günlerde, günümüzde de halen ilgi odağı konuların başında gelen, afetten sağ kurtulanlara dair hikayeler de basında yer bulmuştur. Örneğin 12 Ocak günü yani depremden 15 gün sonra Reggio Calabria şehrinde üç yaşındaki bir kız çocuğu enkaz altından sağ olarak çıkartılmıştır. Gazetede ifade edildiğine göre çocuğun sağlığı gayet iyidir³⁷. 15 Ocak günü ise Messina şehrinde enkaz altında kalan 9 yaşında bir çocuk sağ salim kurtarılmıştır. Gelen bilgilere göre bu çocuk enkaz altında oluşan bir delik sayesinde nefes alabilmiş ve kurtarıldığı sırada 12 ve 20 yaşlarındaki iki kız kardeşinin de enkaz altında hayatta olduğunu görevlilere söylemiş, bu bilgi üzerine devam eden kurtarma çalışmaları neticesinde kardeşleri de kurtarılmıştır. Bu üç kardeşin enkaz altında geçen 19 gün boyunca soğan, yağ, şarap ve su ile hayatta kaldıkları anlaşılmıştır³⁸.

Messina Depremi ve Uluslararası Yardımlar

Görüldüğü üzere İtalya'da yaşanan bu şiddetli deprem bölgede derin etkiler bırakmış, çok sayıda insan hayatını kaybederken, yerleşim yerleri perişan bir hal almıştır. Bununla birlikte depremin ardından Osmanlı Devleti'nin de aralarında yer aldığı pek çok ülkenin dayanışma içerisinde hareket ederek İtalyan depremzedelere yardım ulaştırma çabası içerisinde girdiği dikkati çekmektedir. Öncelikli olarak devlet liderlerinin veya hükümetlerin yardımları ile tıbbî malzeme, sağlık hizmetleri, gıda ihtiyacının karşılanması hususlarında yardımların yapıldığı görülmektedir. Bu yardımlar kapsamında Sultan II. Abdülhamid'in de aralarında bulunduğu bazı devlet liderlerinin yardımda bulunduğu görülmektedir. Örneğin depremzedeler için Papa 100.000 Frank, İtalya Kralı III. Vittorio Emanuele'nin annesi ise 20.000 Frank yardımda bulunmuştur³⁹. Depremin ardından Fransız hükümeti, İtalya için yardım toplama-

34 *Tanîn*, "Hareket-i Arz Tafsilatı", No: 155, 13 Zilhicce 1326/6 Ocak 1909, s. 1.

35 *Tanîn*, "Hareket-i Arz Tafsilatı", No: 154, 10 Zilhicce 1326/3 Ocak 1909, s. 1.

36 *Tanîn*, "Hareket-i Arz Tafsilatı", No: 156, 14 Zilhicce 1326/7 Ocak 1909, s. 1.

37 *Tanîn*, "Hareket-i Arz Tafsilatı", No: 163, 21 Zilhicce 1326/14 Ocak 1909, s. 4.

38 *Tanîn*, "Hareket-i Arz Tafsilatı", No: 166, 24 Zilhicce 1326/17 Ocak 1909, s. 3.

39 *Tanîn*, "Hareket-i Arz Tafsilatı", No: 154, 10 Zilhicce 1326/3 Ocak 1909, s. 1. Papa tarafından yapılan yardım tutarı Amerikan basınında 1 milyon Liret olarak ifade edilmekte ve bu meblağın 200.000 Dolara tekabül ettiği belirtilmektedir. *The Evening Star*, "King And Queen On Scene", No: 17627, 29 Aralık 1908, s. 3.

Qor

Akademik
Bakış

125

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

ma kararı almış, bu kapsamda yardım defterleri oluşturulmaya başlanmıştır. Fransız kabinesinde yer alan bakanların 37.000 Frank, Paris Belediyesi'nin 30.000 Frank yardımda buldukları basında haber olmuştur. Ayrıca Fransa Bankası'nın İtalya'ya acilen 100.000 Frank gönderdiği bildirilmiştir⁴⁰. Paris'ten gelen 11 Ocak tarihli bir başka bilgiye göre Fransız hükümeti İtalyan depremzedeler için 1 milyon liralık bir yardım teklifini parlamentoya getirmeyi planlamaktadır⁴¹.

İngiltere de deprem sonrası aktif bir yardım politikası benimseyen ülkeler arasında yer almıştır. 2 Ocak 1909 günü Londra'dan bildirildiğine göre İtalya'daki depremzedeler için İngiltere Kralı 500, Kraliçe ve Prens ise 250'er olmak üzere toplam 1.000 İngiliz Sterlini yardımda bulunmuşlardır. Fransa'da olduğu gibi İngiltere'de de belediye aracılığıyla yardım toplandı başlanmıştır⁴². Belediye öncülüğünde gerçekleştirilen yardım kampanyasında toplanan tutar kısa sürede 1.200.000 Frank'ı geçmiştir⁴³. Ayrıca 7 Ocak 1909 günü depremde hayatını kaybedenler için Londra'da bir ayın düzenlenmiş, merasimde bütün elçiler hazır bulunmuşlardır⁴⁴.

Amerika Birleşik Devletleri ise İtalya'daki deprem felaketinin ardından belki de en kapsamlı yardımları yapan ülke olmuştur. Depremzedeler için Amerikan toplumu Kızılhaç bünyesindeki yardım fonuna bağışlar yapmaya başlamış, bu kapsamda Başkan Theodore Roosevelt 500 Dolar bağışta bulunmuştur⁴⁵. Kızılhaç tarafından 1909 yılı Ocak ayı başında İtalya'ya gönderilen yardım tutarı 100.000 Dolar'a ulaşmıştır⁴⁶. Keza Ocak ayı başında ABD tarafından toplanan yardım fonunun büyüklüğü basına konu olmuştur. Kamu kuruluşları, dinî organizasyonlar, ticarî ve sosyal kuruluşlar ve halk tarafından gerçekleştirilen yardımlar neticesinde toplam yardım tutarının 400.000 Dolar'a ulaştığı ifade edilmiştir⁴⁷. Bununla birlikte söz konusu miktar her geçen gün artarak devam etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanlığı'nın açıklamasına göre İtalya depremzedeleri için 500.000 Dolarlık erzak ve 3.000 hanenin inşasına yetecek miktarda malzeme gönderilmiştir⁴⁸.

Bu ülkelere ilave olarak belirtmek gerekirse, Avusturya İmparatoru

- 40 *Tanîn*, "Hareket-i Arz Tafsilatı", No: 154, 10 Zilhicce 1326/3 Ocak 1909, s. 1.
 41 *Tanîn*, "Hareket-i Arz Tafsilatı", No: 162, 20 Zilhicce 1326/13 Ocak 1909, s. 3.
 42 *Tanîn*, "Hareket-i Arz Tafsilatı", No: 155, 13 Zilhicce 1326/6 Ocak 1909, s. 1.
 43 *Tanîn*, "Hareket-i Arz Tafsilatı", No: 156, 14 Zilhicce 1326/7 Ocak 1909, s. 1.
 44 *Tanîn*, "Zelzele Tafsilatı", No: 158, 16 Zilhicce 1326/9 Ocak 1909, s. 1.
 45 *The Evening Star*, "Saddened World Aids", No: 17630, 1 Ocak 1909, s. 2. Gazetede yer alan bağışçılara ait listenin başında 25.000 Dolar ile Anheuser-Busch Bira Fabrikası yer almaktadır. İkinci en büyük bağış ise John D. Rockefeller'a (10.000 Dolar) aittir. Bununla birlikte New-York Tribune Gazetesi'nde yer alan bağış listesinde dikkat çeken bağışlar ise Birleşik Devletler Çelik Şirketi (25.000 Dolar), Amerikan Borsası (21.000 Dolar) ve Standard Oil Şirketi (10.000 Dolar)'nden gelmiştir. *New-York Tribune*, "Relief Money Pours In", No: 22692, 1 Ocak 1909, s. 3.
 46 *The Washington Times*, "Red Cross Gives \$100.000 To Root", No: 6205, 2 Ocak 1909, s. 2.
 47 *New-York Tribune*, "American Relief Fund Approximates \$400.000", No: 22693, 2 Ocak 1909, s. 2.
 48 *Tanîn*, "Hareket-i Arz Tafsilatı", No: 169, 27 Zilhicce 1326/20 Ocak 1909, s. 1.

Franz Joseph depremzedeler için 50.000 Frank tutarında yardımda bulunmuştur⁴⁹. Yunan Kralı I. George ise depremzedeler için 10.000 Drahmi yardımda bulunmuştur⁵⁰. Ayrıca Yunan Parlamentosu'nda İtalyan depremzedeler için gönderilmek üzere 100.000 Drahmi tutarında bir kredi kabul edilmiştir⁵¹. İspanya hükümeti de 200.000 Peseta tutarında bir yardımı Meclis gündemine getirmiştir⁵².

Messina Depremi ve Osmanlı Devleti'nin Yardımları

Roma'da görev yapan Osmanlı diplomatik misyonunun 29 Aralık 1908 günü Hâriciye Nezâreti'ne gönderdiği telgrafla Messina Boğazı'nda yaşanan deprem Osmanlı idaresinin malumu olmuştur. Söz konusu telgrafta, yaşanan deprem ve sonrasında gelişen tsunami nedeniyle Messina şehrinin tamamen, Reggio Calabria şehrinin ise kısmen harap hale geldiği, hasarın büyük boyutlara ulaştığı, felaketten etkilenen kişi sayısının 10.000'in üzerinde olduğu ve İtalya Kralı III. Vittorio Emanuele'nin de afet bölgesine gitmek üzere yola çıktığı bildirilmiştir⁵³. Roma'daki Osmanlı elçiliğinin aynı gün gönderdiği ikinci telgrafta ise ilk telgrafta bildirilen gelişmelere ilaveten Reggio Calabria şehrinin de Messina gibi tamamen harap bir almasından korkulduğu ifade edilmiştir. Depremde sayısının 50.000'in üzerine çıktığının belirtildiği telgrafta Kral ile birlikte Kraliçe Helena'nın da afet bölgesine gitmekte olduğu bilgisine yer verilmiştir. İtalya Kralının afetzedeler için 200.000 Frank yardımda bulunduğu, yabancı devlet elçilerinin ise taziye dileklerini İtalya hükümetine sundukları telgrafta dile getirilen diğer hususlar olmuştur⁵⁴. Benzer şekilde farklı İtalyan şehirlerinden de Yıldız Sarayı'na deprem haberleri iletilmiştir. Palermo'dan gelen 30 Aralık tarihli bilgilendirmede Messina'da yaşanan depremle ilgili benzer malumata yer verilmekle beraber, depremin etkileri hakkında "tasavurun fevkinde" değerlendirmesi dikkat çekmektedir⁵⁵.

İtalya'dan gelen ilk haberlerin ardından Osmanlı idaresi ilk iş olarak

- 49 *Tanîn*, "Zelzele Tafsilatı", No: 152, 8 Zilhicce 1326/1 Ocak 1909, s. 3. Yardım miktarı Amerikan basınında 10.000 Dolar olarak kayda geçmiştir. *New-York Tribune*, "Austrian Kaiser Gives \$10.000", No: 22691, 31 Aralık 1908, s. 3.
- 50 *Tanîn*, "Hareket-i Arz Tafsilatı", No: 159, 17 Zilhicce 1326/10 Ocak 1909, s. 1.
- 51 *Tanîn*, "Hareket-i Arz Tafsilatı", No: 155, 13 Zilhicce 1326/6 Ocak 1909, s. 1.
- 52 *Tanîn*, "Hareket-i Arz Tafsilatı", No: 162, 20 Zilhicce 1326/13 Ocak 1909, s. 3.
- 53 *BOA. Y.A.HUS. 526/30-4*. 30 Aralık günü İtalya Kralı ve Kraliçesi Messina'ya gelerek incelemelerde bulunmuştur. Kraliçe Helena, gemilerde tedavi altına alınan yaralıları ziyarete giderken Kral ise şehir ve kasabaları dolaşmıştır. (*Tanîn*, "Zelzele Tafsilatı", No: 152, 8 Zilhicce 1326/1 Ocak 1909, s. 3.) 31 Aralık günü Reggio Calabria kentine giden Kral III. Vittorio Emanuele felaket bölgesinde incelemelerde bulunmuş, şehrin sular altında kalan kısmını kayıkla dolaşmıştır. (*Tanîn*, "Hareket-i Arz Tafsilatı", No: 153, 9 Zilhicce 1326/2 Ocak 1909, s. 1.) 1 Ocak günü tekrar Messina'ya dönen Kral'ın oldukça üzgün olduğu ve yaşanan sıkıntıların giderilmesi adına her şeyin yapılacağını vaat ettiği gazetelerden bildirilmektedir. *Tanîn*, "Hareket-i Arz Tafsilatı", No: 154, 10 Zilhicce 1326/3 Ocak 1909, s. 1.
- 54 *BOA. Y.A.HUS. 526/30-3*. İtalyan Kralı'nın yardım tutarı Amerikan basınında 2 milyon Lire olarak ifade edilmektedir. *The Evening Star*, "King And Queen On Scene", No: 17627, 29 Aralık 1908, s. 3.
- 55 *BOA. Y.PRK.BŞK. 81/112-1*.

görsel

Akademik
Bakış

127

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

taziye dileklerinin bildirimini konusunu gündemine almıştır⁵⁶. Meclis-i Mebusân'ın 30 Aralık 1908 tarihli oturumunda söz alan Çankırı mebusu Tevfik Efendi, İtalya'da büyük bir depremin yaşandığına ve 20.000 kadar insanın hayatını kaybettiğine dair haberler aldıklarını ifade ederek Osmanlı parlamentosu namına İtalya Meclisi'ne hitaben bir taziye metninin kaleme alınmasını önermiştir⁵⁷. Meclis-i Mebusân'ın 31 Aralık tarihli oturumunda aşağıda yer alan metnin telgraf yoluyla iletilmesine karar verilmiştir⁵⁸:

“İtalya hükümetine;

İtalya milletini bir mâtem-i dilsûza gark eden hareket-i arz bütün millet-i Osmâniyye'yi azim bir teessür içinde bırakmıştır. Mâtemzedelerin ve bil-cümle İtalyanların şu felâket-i müdhîşesine bütün kalbleriyle iştirâk eden Osmanlı Millet-i Mebusânı beyân-ı taziyet eder”

Yine aynı gün (31 Aralık 1908) içerisinde yayımlanan bir irâde-i seniyye ile de Osmanlı padişahı namına İtalya Kralı'na yaşanan depremden duyulan üzüntü ve taziye dileklerini içeren bir telgrafın gönderilmesine ve Sultan II. Abdülhamid adına 1.000 Lira yardım yapılmasına karar verilmiştir. Ayrıca Osmanlı donanmasına mensup bir geminin hastaneye dönüştürülerek afet bölgesine gönderilmesi de gündeme gelmiş ancak eldeki mevcut gemilerin durumu ve gemilerin hastane hizmetlerine uygun hale getirilmesi işinin bir hayli zaman alacağından hareketle geç kalınacağı düşüncesi hâkim olmuş ve sonuç olarak bu fikirden vazgeçilmiştir⁵⁹.

2 Ocak 1909 tarihli bir başka irâdede ise Sultan II. Abdülhamid adına yapılacak 1.000 Liralık yardımın Hâriciye Nâzırı aracılığıyla İtalyan sefirine teslim edilmesi, bu yardıma ilaveten afetzedeler için sıhhiye heyeti gönderilmesi ve bu hususta Müşir Cemil Paşa yahut bir başka tıp mütehasssının riyasetinde bir doktor heyetinin kurulması yolunda planlamalar yapılmaya başlanmıştır⁶⁰. Bahriye Nezâreti aynı gün tıbbi destek ekibinin seyahati için Bezm-i Âlem ve Tîr-i Müjgan vapurlarının görevlendirilebileceğini Sadâret'e bildirmiştir⁶¹. 3 Ocak 1909 günü deprem bölgesinde görev yapacak olan heyet-i sıhhiye üyelerinin seri bir biçimde belirlenmesi ve bu heyeti İtalya'ya götürmek üzere Bezm-i Âlem Vapuru'nun süratle ikmalî için Bahriye Nezâreti ile görüşmelere başlanmıştır⁶². 6 Ocak'ta ise İtalya seyahati için Bezm-i Âlem yerine Tîr-i Müjgan Vapuru'nun daha elverişli olduğu ve acilen tami-

56 BOA. Y.A.HUS. 526/30-1; İ.HUS. 172/7-1.

57 Meclis-i Mebusân Zabıt Ceridesi (MMZC.), Cilt: I, Devre: I, İçtima Senesi: I, İnikad: 7, 17 Kânunuevvel 1324, s. 85. Arşiv kayıtlarından anlaşıldığına göre Meclis-i Umumî-i Beledî tarafından da İtalya hükümetine taziye telgrafı gönderilmek istenmiştir. BOA. DH.MKT. 2700/94-2.

58 MMZC., Cilt: I, Devre: I, İçtima Senesi: I, İnikad: 8, 18 Kânunuevvel 1324, s. 102.

59 BOA. Y.A.HUS. 526/31-1.

60 BOA. Y.EE.KP. 33/3300-1.

61 BOA. İ.HUS. 172/10-1.

62 BOA. BEO. 3468/260031-1.

rinin yapılarak hazır hale getirileceği bildirilmiştir⁶³. Aynı gün içerisinde Sadâret'ten Harbiye ve Bahriye Nezâretlerine gönderilen yazılardan bu hususta kapsamlı bir hazırlık yapıldığı anlaşılmaktadır. Öyle ki, Harbiye Nezâreti'ne gönderilen yazıda 150 hastaya bir ay süreyle hizmet verecek şekilde personel (doktor, cerrah ve hademe) ile birlikte gerekli levazım ve erzakın maliyeti üzerine çalışılması; Bahriye Nezâreti'nden ise Messina'ya gönderilecek vapur için yeterli miktar kömürün temini işiyle ilgilenilmesi istenmiştir⁶⁴.

31 Aralık tarihli irâde-i seniyye kapsamında öncelikli olarak padişahın yapmış olduğu maddî yardım İtalya'ya ulaştırılmıştır. 8 Ocak 1909 günü Roma Sefâreti'nden Hâriciye Nezâreti'ne gönderilen tahriratta Osmanlı padişahı adına yapılan bu yardımın İtalya hükümeti nezdinde bildirildiği haber edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin Roma büyükelçisi⁶⁵ tarafından İtalya Dışişleri Bakanı Tommaso Tittoni'ye durumun aktarıldığı ve Tittoni'nin ise yardımlardan dolayı teşekkürlerini bildiren bir yazı kaleme aldığı bilgisine yer verilmiştir. Tittoni tarafından kaleme alınan mektupta ise bütün İtalya'yı derinden etkileyen bu felaketten dolayı Osmanlı hükümeti adına Hâriciye Nâzırı Tevfik Paşa'dan gelen mesajdan ve Osmanlı idaresinin İtalya'nın bu millî matemine iştirakinden dolayı Tittoni İtalya Krallığı adına samimi teşekkürlerini sunmaktadır⁶⁶.

İtalya'da yaşanan bu deprem kapsamında yapılması düşünülen yardımlar hükümet ile birlikte kamu kurumlarının ve Osmanlı parlamentosunun da gündeminde yer almıştır. Sadâret tarafından hazırlanan tezkirede dile getirilen hususlar şunlardır: 7 Ocak 1909 tarihli Meclis-i Vükelâ oturumunda İtalya'daki afetten zarar görenler için bir yardım toplama girişiminde bulunulması müzakere edilmiştir. Yapılan görüşmelerde afet bölgesine yardım gemisi gönderilmesi hususu bir kez daha görüşülmüş ancak bu iş için yapılacak hazırlıkların uzun süreceğinden hareketle bu teşebbüsten vazge-

63 BOA. BEO. 3468/260030-1.

64 BOA. BEO. 3468/260033-1.

65 Messina depreminin yaşandığı tarihlerde Roma'da büyükelçi olarak görev yapan Osmanlı diplomatının ismi hususunda tam bir netlik bulunmamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Roma Büyükelçiliği'nin resmî web sayfasında İbrahim Hakkı Paşa'nın 01.01.1909 tarihi itibarıyla görevine başladığı belirtilmekte, ancak İbrahim Hakkı Paşa'dan önceki büyükelçi olarak ifade edilen Ziya Paşa'nın ise 30.08.1908-30.08.1909 tarihleri arasında görev yaptığı bilgisine yer verilmektedir. Bu açıdan bakıldığında tarihlendirme açısından bir sorun bulunduğu aşikardır. (T.C. Dışişleri Bakanlığı Roma Büyükelçiliği Kurumsal Web Sitesi, <http://roma.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory> (E.T.: 22.03.2022)). Kunalalp bu dönemde Roma sefiri olarak Aralık 1908'de büyükelçilik görevine atanan İbrahim Hakkı Bey'in ismine yer vermektedir. (Sinan Kunalalp, *Son Dönem Osmanlı Erkân ve Ricali (1839-1922)*, İsis Yayınları, İstanbul, 1999, s. 47.) Kurşun ise İbrahim Hakkı Bey'in Aralık 1908-Aralık 1909 tarihleri arasında Roma büyükelçiliği görevini üstlendiğini belirtmektedir. (Zekeriya Kurşun; "İbrahim Hakkı Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 21, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, s. 311-314.) Tüm bunların yanı sıra Tanîn Gazetesi'nde yer alan habere göre Roma elçisi olarak atanan İbrahim Hakkı Bey, 17 Ocak 1909 günü İtalya Kralı tarafından resmen kabul edilmiş ve itimatnamesini takdim etmiştir. *Tanîn*, "Muhtelif Telgraflar", No: 168, 26 Zilhicce 1326/19 Ocak 1909, s. 1.

66 BOA. Y.A.HUS. 526/59-3; 526/65-3.

görsel

Akademik
Bakış

129

Cilt 17
Sayı 33
Kiş 2023

çilmiştir. Bununla birlikte depremden zarar görenlere destek olunması adına nakdî yardım yapılmasının ve görev yerleri mahallî hükümetçe belirlenmek üzere beş operatör doktorun hızlı bir şekilde afet bölgesine gönderilmesinin daha uygun olacağına karar verilmiştir. Afetzedeler için özel bir yardım kampanyası düzenlenmesi hususunda ise 200.000 Frank tutarında bir yardımın toplanmasının hedeflendiği, bu doğrultuda toplanacak yardım miktarı ne olursa olsun meblağın 200.000 Frank'a tamamlanması, bunun için Hazine'ce ödenmek üzere Bank-ı Osmânî'den acilen 200.000 Frank avans alınması ve meblağın gidecek heyete verilmesi kararlaştırılmıştır⁶⁷.

Sadâret'ten Şûrâ-yı Devlet'e yazılan 9 Ocak 1909 tarihli resmî yazıda ise İtalya'daki depremezdelere yardımda bulunulması hususunun Meclis-i Vükelâ'da müzakere edildiği ve Osmanlı kurumlarınca yardım toplanması kararı alındığı bildirilmiştir⁶⁸. Aynı gün Sadâret'ten devâir-i merkeziyeye hitaben bir yazı daha kaleme alınmış ve Messina depreminden dolayı nakdî yardım toplanması hususunda Maârif, Mâliye, Harbiye, Bahriye, Ticâret ve Nâfia, Orman, Sıhhiye, Rüsûmât, Evkâf, Dîvân-ı Muhâsebât ve Meşihat dairelerine tebligatlar yapılmıştır⁶⁹. Toplanan yardımların Dâhiliye Nezâreti muhasebe hesabında bir araya getirilmesine hükmedilmiştir⁷⁰.

İtalya'ya yapılacak olan yardımlarla ilgili olarak Sadâret tarafından hazırlanan tezkere Osmanlı Meclis-i Mebusânî'nin 12 Ocak 1909 tarihli oturumunda görüşülmüştür. Görüşmeler esnasında söz alan İstanbul mebusu Kozmidi Efendi'nin sözleri dikkati şayandır⁷¹:

“...Millet-i Osmâniye'ye karşı her vakit hissiyât-ı uhuvvetkârâne göstermiş bir millete mensûb bir kısım ahâli ahîren orada vukûa gelen harekât-ı arziyye vakâyi-i esef-engizi neticesinde birçok bî-çaregân mesâibe ducâr oldukları teessüfle mesmû'umuz olmuştur. Meclis-i Mebusân, Devlet-i Osmâniye ile münâsebât-ı dostânede İtalya Devleti'nin ülkesinin bir kısmında vukû bulan vakâyiden dolayı teessüfünü beyân etmekle beraber muhtâcîne bir iâne-i mahsûsa olmak üzere 100.000 Frank tahsîs edilmesini teklîf ederim.”

Görüşmelerde söz alan bir diğer parlamenter Trablusşam mebusu Fuad Hulûsi Bey ise şu beyanda bulunmuştur⁷²:

“... Cümlelerin malûmudur ki, İtalya'nın ducâr olduğu bu

- 67 BOA. MV. 123/23-1. Aynı belgede, gidecek olan operatörlerin her birine gidiş-geliş harcırahlara ilaveten yevmî 15 Frank verilmesine, gönderilecek operatörlerin bir aydan uzun süre kalmaları durumunda konunun sefaretçe takip edilmesine karar verilmiştir.
- 68 BOA. ŞD. 2778/41-1.
- 69 BOA. BEO. 3467/260022-1.
- 70 BOA. DH.MKT. 2702/66-1.
- 71 MMZC., Cilt: I, Devre: I, İçtima Senesi: I, İnikad: 10, 30 Kânunuevvel 1324, s. 134.
- 72 MMZC., Cilt: I, Devre: I, İçtima Senesi: I, İnikad: 10, 30 Kânunuevvel 1324, s. 135.

görsel

âfet, bu musibet, öyle değme âfetlerden, musibetlerden de-ğildir. Gâyet mühimdir. Bi'l-cümle âlem-i beşeriyetçe tees-sürât-ı azîmeyi, telehhüfâtı mûcib olmuştur. Bizde aynı tees-sürâtı hâsil etmiştir. Orada birçok muhtâcîn, meskensiz, aç ve me'vâsız sefiller mevcuttur. Bunlar her taraftan imdâda, her taraftan îâneye fevkalâde muhtâçtır. Bu îâneler vakt u zamânıyla vâsıl olmalıdır. ... İânât-ı umûmiyyeden me'mûl ederiz ki, bundan fazla bile bir meblâğ hâsil olabilir."

Gönderilecek maddî yardımın büyüklüğü konusunda Serfice mebusu Yorgi Boşo Efendi ise "Bizim şân-ı devletimize 200.000 Frank bile azdır." değerlendirmesinde bulunarak yardım miktarının daha da arttırılabileceğini söylemiştir⁷³. Buna mukabil söz alan Sinop mebusu Rıza Nur Bey ise doktor gönderilmesi meselesine dair görüşlerini ifade etmiştir. Rıza Nur Bey, devletin elindeki imkanlar dahilinde gemi gönderilmesinin mümkün olmadığı görüşünü savunmakla birlikte afet bölgesine tabip gönderme niyetine de muhalefet etmiştir. Kendisi de doktor olan Rıza Nur Bey'in beyanına göre depremin üzerinden geçen 15 gün içerisinde afetten etkilenen insanların tedavisine zaten başlanılmış olup; neticede bu süre zarfında depremzedeler ya iyileşmiş ya da vefat etmişlerdir. Bu nedenle bu vakitten sonra gönderilecek tabiplerin yapacakları pek de bir şey yoktur. Rıza Nur Bey'in görüşü Dersim mebusu Lütfi Fikri Bey, Biga mebusu Dr. Arif İsmet Bey, Trablusşam mebusu Fuad Hulûsi Bey ve Sinop mebusu Hasan Fehmi Efendi tarafından da desteklenmiştir. Hatta Edirne mebusu Rıza Tevfik Bey "... şâirâne nutuklardan sarf-ı nazarla çabuk para gönderelim" diyerek tabip gönderilmesi meselesi yerine hızlıca maddî yardımın ulaştırılması hususunun önemine dikkat çekmiştir⁷⁴. Sonuç olarak Meclis-i Mebusân'da yapılan görüşmeler neticesinde Sadâret'in tezkiresi, doktor gönderilmesi hususundan sarf-ı nazar edilmesi ve sadece malî yardım yapılması kaydıyla oy birliği ile kabul edilmiştir⁷⁵. Alınan karar aynı gün Meclis-i Mebusân Reisi tarafından resmî yazıya dökülmüş ve Meclis-i Vükelâ'da alınan kararların Meclis-i Mebusân'da da müzakere edilmesi neticesinde operatör (doktor) gönderilmesinden vazgeçilerek sadece maddî yardımın ulaştırılması yolunda bir görüşün ortaya çıktığı ifade edilmiştir⁷⁶. Tüm bu gelişmeler ve müzakereler neticesinde Osmanlı Devleti'nin İtalya'da yaşanan bu depremden dolayı afet bölgesine katkı sağlamak adına maddî yardımda bulunulmasına karar verildiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda da Bank-ı Osmânî'den avans almak suretiyle yardım parası gönderilmiş, sonrasında da yardım kampanyası üzerinden para toplama aşama-

73 MMZC., Cilt: I, Devre: I, İçtima Senesi: I, İnikad: 10, 30 Kânunuevvel 1324, s. 135-136.

74 MMZC., Cilt: I, Devre: I, İçtima Senesi: I, İnikad: 10, 30 Kânunuevvel 1324, s. 135.

75 MMZC., Cilt: I, Devre: I, İçtima Senesi: I, İnikad: 10, 30 Kânunuevvel 1324, s. 136. Aynı gün Osmanlı Mebusân Meclisi'nin taziye mesajına İtalya'dan gelen cevabı telgraf da okunmuştur. MMZC., Cilt: I, Devre: I, İçtima Senesi: I, İnikad: 10, 30 Kânunuevvel 1324, s. 141.

76 BOA. BEO. 3471/260254-2.

görsel

Akademik
Bakış

131

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

sına geçilmiştir.

Osmanlı Sultanı adına gönderilen yardımın hâriciye aracılığıyla İtalya hükümetine iletilmesi ile hemen eş zamanlı olarak İstanbul'da görev yapan İtalyan büyükelçisinin bir teşekkür ziyareti gerçekleştirdiği görölmektedir. İtalya'nın İstanbul büyükelçisi Imperiali'nin Osmanlı padişahının İtalyan halkı için ihsan ettiği 1.000 Liralık yardımdan dolayı beyân-ı teşekkür için 8 Ocak 1909 günü Cuma selamlığından sonra padişahının huzuruna çıkacağı haberi Osmanlı basınında yer bulmuřtur⁷⁷.

Messina depremzedeleri için Osmanlı bürokrasisi içerisinde birkaç aylık bir periyotta düzenlenen kampanyalar aracılığıyla yardım toplanmış ve toplanan paralar Dâhiliye Nezâreti'ne ulaştırılmıştır. Bunun için İstanbul Şehremini Ziver Bey başkanlığında bir komisyon oluşturulmuş ve toplanan yardımların Bank-ı Osmanî'ye aktarılması görevi bu komisyona verilmiřtir⁷⁸. Bu hususta arşivde yer alan kayıtlar incelendiğinde elde edilen bulgular şu şekildedir:

Tütün Rejisi memur ve çalışanları depremzedelere yardımda bulunabilmek adına kendi aralarında bir komite teşkil etmiş ve toplanan ilk yardımlar neticesinde 21 Ocak 1909 itibariyle 5.000 Frank birikmiştir. Komite üyeleri Tütün Rejisi Komiserliği'ne başvuruda bulunarak toplanan yardımlara dair bilgileri içeren defterin ve yardım parasının nereye teslim edilmesi gerektiği hakkında bilgi talebinde bulunmuřlardır⁷⁹. Reji yönetimi de Sadâret'ten bu konuda kendilerine yol gösterilmesini talep etmiřtir⁸⁰. Sonuç olarak 1909 yılı Şubat ayına gelindiğinde Reji Komiserliği alışanlarının İtalya'daki depremzedeler için topladığı 5.000 Frank tutarındaki yardım, makbuz karşılığında Bank-ı Osmanî'ye teslim etmiřtir⁸¹.

Manastır Valiliği'nden Dâhiliye Nezâreti'ne yazılan 27 Mart 1909 tarihli yazıda İtalya'daki depremzedeler için vilayet genelinde yardım toplandığı belirtilmekte, ancak toplanan yardım miktarına dair bir açıklamaya yer verilmemektedir⁸². İstanbul gümrüklerinde görev yapan personel tarafından toplanan yardım miktarı 6.682 Kuruş 35 Para olup söz konusu meblağ 12 Mayıs 1909 günü teslim edilmiřtir⁸³. Duyûn-ı Umûmiye Matbaası alışanları tarafından toplanan yardım tutarı ise 712 Kuruş'tur⁸⁴. Yine 1909 yılı Mayıs ayı sonuna gelindiğinde Zabtiye Nezâreti memur ve çalışanlarının depremzedeler için 13.400 küsur Kuruş yardım topladıkları anlařılmaktadır⁸⁵.

77 *Tanîn*, "İtalya Hareket-i Arzı", No: 156, 14 Zilhicce 1326/7 Ocak 1909, s. 3.

78 *Tanîn*, "İtalyanlara İane", No: 169, 27 Zilhicce 1326/20 Ocak 1909, s. 3.

79 *BOA. BEO. 3481/261024-3*. Söz konusu arşiv kaydında Reji idaresi bünyesinde kurulan komiteye kimin ne kadar yardım yaptığını gösterir liste de yer almaktadır. Bu husustaki liste için bkz. *BOA. BEO. 3481/261024-4*.

80 *BOA. BEO. 3481/261024-2*;

81 *BOA. DH.MKT. 2731/56-1*.

82 *BOA. DH.MKT. 2794/1-1*.

83 *BOA. DH.MKT. 2871/37-1*.

84 *Tanîn*, "İtalyanlar ve Osmanlılar", No: 163, 21 Zilhicce 1326/14 Ocak 1909, s. 4

85 *BOA. BEO. 3564/267238-1*.

Aynı tarihlerde Dâhiliye Nezâreti'nin bildirdiğine göre ise Zabtiye Nezâreti çalışanları tarafından toplanan yardım tutarı tam olarak 13.464 Kuruş 20 Para'dır⁸⁶. Vilayetlerdeki rüsûmat müdürlükleri aracılığıyla da İtalya'daki depremedelere yardım toplandığı anlaşılmaktadır. Keza bu kapsamda tespit edebildiğimiz arşiv belgelerine göre; Mudanya Rüsûmât Müdürlüğü bünyesinde 400 Kuruş yardım toplanmıştır⁸⁷. Dedeğaç Rüsûmât Müdürlüğü tarafından toplanan yardım tutarı 122 Kuruş 10 Para'dır⁸⁸. İzmir Rüsûmat Başmüdürlüğü tarafından gönderilen yardım tutarı 106 Kuruş⁸⁹ iken Aydın Rüsûmât İdaresi tarafından gönderilen yardım tutarı ise 304 Kuruş'tur⁹⁰.

1909 yılı Haziran ayına gelindiğinde deprem münasebetiyle Bank-ı Osmânî'den alınan avansın ödemesi ile ilgili olarak devlet dairelerince toplanan yardımların Dâhiliye Nezâreti'ne aktarılması çalışmalarına hız verildiği anlaşılmaktadır⁹¹. 1909 yılı yaz aylarına ait arşiv vesikaları incelendiğinde Haziran ayı başında Umûr-ı Sıhhiye Nezâreti'nce toplanan ve Dâhiliye Nezâreti veznesine yatırılan yardım tutarı 1.729 Kuruş olmuştur⁹². Yine aynı tarihlerde Orman ve Maâdin ve Zirâat Nezâreti memurlarınca toplanan 4.944,5 Kuruş da Bank-ı Osmânî'ye teslim edilmiştir⁹³. Hariciye Nezâreti'nce toplanan ve Dâhiliye Nezâreti'ne gönderilen meblağ ise 1.410 Kuruş'tan ibarettir⁹⁴. Dîvân-ı Muhâsebât heyeti tarafından toplanan yardım tutarı 940 Kuruş olarak kayıtlara geçmiştir⁹⁵. Neticede memleketin farklı yerlerinde görev yapan kamu çalışanlarının bir araya gelmesiyle oluşturulan yardım komisyonlarınca toplanan paraların önce Dâhiliye Nezâreti'nde bir araya getirilmesi amaçlanmış sonrasında ise toplanan bu yardım paralarının Bank-ı Osmânî'ye "avansa mahsuben" aktarılması sağlanmıştır⁹⁶.

Yukarıdaki belgelerden de anlaşılacağı üzere İtalya'daki depremle ilgili olarak felaket haberine binaen Sultan II. Abdülhamid adına gerçekleştirilen 1.000 Liralık yardım ve Osmanlı hükümeti namına Bank-ı Osmânî'den avans alınarak gönderilen 200.000 Frank tutarındaki yardım kararı haricinde kamu kaynakları üzerinden herhangi bir gıda, tıbbî malzeme veya sağlık hizmeti desteği verilmemiştir. Ancak bu yardımların dışında küçük bir takım iane organizasyonu ya da girişimlerinin olduğu da görülmektedir. Örneğin, 6 Ocak 1909 günü Şark Kumpanyası tarafından depremedeler ya-

86 BOA. BEO. 3564/267237-5.

87 BOA. DH.MKT. 2771/49-1.

88 BOA. DH.MKT. 2895/72-1.

89 BOA. DH.MUİ. 10/22-1.

90 BOA. DH.MKT. 2897/68-1.

91 BOA. ŞD. 3197/73-2.

92 BOA. BEO. 3571/267799-2.

93 BOA. BEO. 3575/268082-1, 2.

94 BOA. BEO. 3576/268186-2.

95 BOA. DH.MKT. 2871/37-2.

96 BOA. BEO. 3576/268186-3. Osmanlı arşiv kayıtları içerisinde Messina depreminden zarar görenler için oluşturulan Yardım Komitesi bünyesindeki icra kurulunun raporu da yer almaktadır. 1910 yılında İtalyanca kaleme alınan 62 sayfalık raporda gerçekleştirilen faaliyetlerle birlikte ayrıntılı mali raporlar yer almaktadır. BOA. BEO. 3564/267237.

Arşiv

Akademik
Bakış

133

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

rarına Beyoğlu Varyete Tiyatrosu'nda bir etkinlik tertip edilmiştir⁹⁷. İki ayrı piyesin sergilendiği bu etkinliğe İtalyan elçiliği müsteşarı da katılmış ve Şark Kumpanyası Direktörü Ziya Şakir Bey'e desteklerinden dolayı şükranlarını iletmiştir. Aynı tarihlerde İtalya büyükelçisi Imperiali'nin eşi elçilik çalışanlarıyla birlikte Sultanhamamı civarında ticaretle iştigal eden İtalyan tüccarların mağazalarını ziyaret etmiş ve depremzedeler için yardım toplamıştır. Bu ziyaretten haberdar olan Osmanlı esnafının daveti üzerine Madam Imperiali sadece İtalyan tüccarları değil, Müslüman esnafın ticarethanelerini de ziyaret edip yardım toplamış ve Müslüman esnaf zümresine katkılarından dolayı teşekkürlerini bildirmiştir⁹⁸.

Bu dönemin Osmanlı basını temsilcilerinden biri olan Kalem de İtalya depremine özel bir yardım organizasyonu gerçekleştirmiştir. Dergi idaresince hazırlanan özel bir sayı satışı sunulmuş ve buradan elde edilen gelirin depremzedelere iletmek üzere İtalyan elçiliğine verilmesine karar verilmiştir⁹⁹. Kalem'in 1909 yılı Ocak ayında çıkartılan ve 50 Para karşılığında satılan bu özel sayısının (nüsha-i fevkalâde) kapağında yer alan "*Kâffe-i hâsılâtı Sicilya ve Kalabra hareketzedegânı menfaatine mahsustur*" ibaresi ile depremzedeler için düzenlenen yardım kampanyası okuyuculara sunulmuştur¹⁰⁰. Derginin içerisinde yer verilen "Teşekkür" başlığı altında ise bu nüshadan elde edilecek hasılatın tamamının İtalya'da yaşanan depremde zarar görenlerin ihtiyaçlarının karşılanması adına İtalya konsolosluğuna verileceği belirtilerek, bu özel sayının çıkmasına katkıda bulunanlara, özellikle (kapak sayfasında eserine yer verilen) Müze-i Osmânî Müdürü Osman Hamdi Bey'e, edip Cenab Şahabeddin Bey'e, İtalyan ressamı Fausto Zonaro ve Leonardo de Mango'ya, La Turchia Gazetesi müdürü Bondini'ye ve bu sayının matbaa giderlerini üstlenen matbaa idaresine özel teşekkür edilmiştir¹⁰¹.

Resmî ve özel bu girişimlere ilaveten İstanbul'daki İtalyan cemaatinin de kendi içinde bir yardım kampanyası süreci yürüttüğü görülmektedir. 1863 yılında İstanbul'da kurulan İtalyan Amele Yardımlaşma Cemiyeti, Messina'da yaşanan deprem nedeniyle yardım kampanyası yürüten kuruluşlar arasında yer almıştır. 3 Ocak 1909 günü düzenlenen cemiyet genel kurulunda cemiyet bayrağının 15 gün süreyle yarıya indirilmesine, İtalya Başbakanına hitaben bir taziye mektubu gönderilmesine, depremzedeler için bir yardım kampanyası düzenlenmesine ve ilk etapta cemiyet sosyal kasasından 1.000 Frank bağış yapılmasına karar verilmiştir. Tertip edilen kampanya kapsa-

97 *Tanîn*, "İtalya Hareket-i Arzı", No: 156, 14 Zilhicce 1326/7 Ocak 1909, s. 3.

98 *Tanîn*, "İtalyanlar ve Türkler", No: 157, 15 Zilhicce 1326/8 Ocak 1909, s. 3. Grassi, net bir istatistikî veri olmamasına rağmen 1900-1914 yılları arasındaki dönemde İstanbul'daki İtalyan varlığının doruk noktasına ulaştığını belirtmekte ve belki 12.000 kadar İtalyan'ın İstanbul'da yaşadığını belirtmektedir. Fabio Grassi, *Türk-İtalyan İlişkilerinde Az Bilinenler*, Çev. Sadriye Güneş, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2014, s. 63.

99 Grassi, *a.g.e.*, s. 73-74.

100 *Kalem*, No: 20 Mükerrer (Nüsha-i Fevkalâde), Kânûn-ı Sâni 1324, s. 1.

101 *Kalem*, No: 20 Mükerrer (Nüsha-i Fevkalâde), Kânûn-ı Sâni 1324, s. 2.

mında toplanan 3.458 Frank yardım da ilaveten Sicilya ve Calabria Depremzedeler Komitesi'ne gönderilmiştir¹⁰².

Messina'da yaşanan depremin üzerinden geçen yaklaşık bir buçuk yılın ardından İtalyan hükümetinin Osmanlı Devleti'ne desteklerinden dolayı bir madalya ve berat takdim ettiği görülmektedir. Tanin Gazetesi'nin 5 Ocak 1909 tarihli nüshasında İtalya'ya yardımda bulunan devletlerin hükümdarlarına takdim edilmek üzere bir madalya ihdas edilmesi fikrinin ortaya atıldığı haber konusu olmuştur¹⁰³. Neticede 1911 yılı Mayıs ayında Messina bölgesinde yaşanan depremden zarar görenler için gerçekleştirilen yardım-severlikten dolayı İtalya Kralı tarafından Osmanlı hükümetine madalya ve berat takdim edilmiş ve Kral III. Emanuele'den gelen bu madalya ve beratın Müze-i Hümayûn'da saklanmasına karar verilmiştir¹⁰⁴. Ayrıca İtalyan Resmî Gazetesi'nin 3 Haziran 1911 tarihli nüshasında da 28 Aralık 1908 depreminden dolayı madalya verilmesi münasip görülen kişi ve kurumların listesi yer almıştır. 30 kadar ülkeden madalya sahiplerinin sıralandığı bu listede Türkiye başlığı altında madalya verilmesi kararlaştırılan kişi ve kurumlar şunlardır: Askerî komutanlardan Zeri'ye gümüş, İstanbul'da bulunan İtalyan Karşılıklı Yardımlaşma Derneği'ne bronz, İstanbul İtalyan Yardım Derneği'ne bronz madalya ve İtalyan Okulları Mezunları Cemiyeti'ne mansiyon ödülü¹⁰⁵.

Bu deprem münasebetiyle dikkat çeken bir diğer taltif ise Trablusgarp Vilayeti'ne olmuştur. 17 Mayıs 1911 tarihli arşiv kaydına göre deprem mağdurları için yapılan yardımlara karşılık bir şükran nişanesi olarak Trablusgarp'ta bulunan İtalyan konsolosu tarafından Trablusgarp Vilayeti ile Trablusgarp Belediyesi adına madalya verilmiştir. Söz konusu madalyaların kabulü ve madalyaların hükümet dairesi ile belediyede saklanmasına Osmanlı Sultanı tarafından izin verilmiştir¹⁰⁶. İtalya tarafından verilen madalyalardan birinin altın değerinin ise gümüş olduğu arşiv kayıtlarında zikredilmektedir¹⁰⁷. Trablusgarp Valisi tarafından Dâhiliye Nezâreti'ne hitaben kaleme alınan 9 Haziran 1911 tarihli yazıda İtalyan konsolosu tarafından takdim edilen madalyalardan birinin Trablusgarp Belediye Reisi'ne teslim edildiği değerininse Hazine-i Evrâk'ta muhafaza altına alındığı bildirilmiştir¹⁰⁸.

Sonuç

28 Aralık 1908 günü sabah saatlerinde Messina Boğazı'nın iki yakasını birden vuran Avrupa tarihinin en şiddetli depremlerinden biri yaşanmıştır. Depremi hemen ardından yaşanan tsunami neticesinde başta Messina ve Reggio Calabria şehirleri olmak üzere güney İtalya'daki pek çok yerleşim yeri

102 Grassi, *a.g.e.*, s. 63, 65.

103 Tanin, "Hareket-i Arz Tafsilatı", No: 156, 14 Zilhicce 1326/7 Ocak 1909, s. 1.

104 BOA. İ.MBH. 6/6-2.

105 Gazzetta Ufficiale Del Regno D'Italia, No: 130, 3 Giugno 1911, s. 3165.

106 BOA. İ.MBH. 6/11-1; DH.MTV. 15/21-2, 3; BEO. 3895/292073-1.

107 BOA. DH.MTV. 15/21-1.

108 BOA. DH.MTV. 15/21-4.

gazi

Akademik
Bakış

135

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

harap hale gelmiştir. 50.000'den fazla insanın hayatını kaybettiği bu depremin yarattığı ağır tahribat nedeniyle çok sayıda yabancı devlet İtalya'ya eldeki imkanları çerçevesinde yardımda bulunma kararı almışlardır. Bu yardımların bir kısmı tıbbî sağlık hizmetleri, bir kısmı maddî yardımlar, bir kısmı da gıda ve benzeri materyal desteği şeklinde olmuştur.

Messina'da yaşanan deprem felaketinin ardından resmî kanallar üzerinden taziye dileklerini ileten Osmanlı idaresinin bu süreçte İtalyan halkının yaralarının sarılması adına birtakım girişimlerde bulunduğu görülmektedir. Bu kapsamda hayata geçirilen ilk adım Osmanlı padişahı tarafından yapılan 1.000 Liralık ihsan olmuştur. Bu maddî yardıma ilaveten İtalya kıyılarına bir gemi gönderilmesi ve bu gemi aracılığıyla depremzedelerin tıbbî ihtiyaçlarının karşılanması gündeme gelmiş ancak donanmada kayıtlı mevcut gemilerle bu planın hayata geçirilmesi mümkün görülmediğinden bu düşünce hayata geçirilememiştir. Gemi gönderme planının iptalinin ardından birkaç doktordan oluşan bir "heyet-i sıhhiye" gönderilmesi fikri ortaya atılmış, hatta bu hususta münasip bir geminin ve doktorların belirlenmesi, gerekli ikmallerin yapılması için girişimlere dahi başlanmıştır. Ancak bu plan da zamanlama açısından geç kalındığı düşüncesiyle hayata geçirilmemiştir. En nihayetinde Sadâret, Şûrâ-yı Devlet ve Meclis-i Mebusân'da gerçekleştirilen müzakereler ve yazışmalar neticesinde İtalya'daki depremzedelere yardım yapılması kapsamında nihâî olarak 200.000 Frank tutarında bir desteğin verilmesine karar verilmiştir.

Messina ve Reggio Calabria'daki afetzedeler için gönderilmesine hükmedilen 200.000 Frank tutarındaki yardımın bir an önce İtalyan makamlarına iletilmesi adına Bank-ı Osmânî'den avans desteği alınmış sonrasında ise tertip edilen yardım kampanyası aracılığıyla Osmanlı kamu kurum çalışanlarından yardım toplama işine girilmiştir. Osmanlı arşivlerinde yer alan kayıtlar açısından bakıldığında özellikle kamu kurumlarının bu hususta gerekli hassasiyeti göstererek kurumsal açıdan yardım toplama işine giriştikleri ve topladıkları yardımları Osmanlı Dâhiliye Nezâreti'ne ileterek imkanları nispetinde katkı sağladıkları görülmektedir. Bunun dışında birkaç küçük yardım toplama girişiminde bulunulduğu da dikkat çekmektedir. Bu kapsamda İstanbul esnafının İtalyan elçiliğinin yardım toplama etkinliğine sağladığı katkı, Şark Kumpanyası'nın depremzedeler yararına tertip ettiği tiyatro gecesi, Kalem mecmuasının depremzedeler yararına özel sayı çıkartması, İstanbul'da yaşayan İtalyan cemaatinin yardım organizasyonu gibi etkinlikler söz konusu deprem sürecinde Osmanlı toplumunun göstermiş olduğu hassasiyeti ve Osmanlı Devleti'nin insanî diplomasi alanındaki bu kıymetli girişimini ortaya koyması açısından anlamlı örnekler olmuştur.

Gör

Kaynaklar

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA) Belgeleri

Bâb-ı Âli Evrak Odası (BEO): 3467/260022; 3468/260030; 3468/260031; 3468/260033; 3471/260254; 3481/261024; 3491/261784; 3564/267237; 3564/267238; 3571/267799; 3575/268082; 3576/268186; 3895/292073.

Dâhiliye Mektûbî Kalemi (DH.MKT.): 2700/94; 2702/66; 2731/56; 2771/49; 2794/1; 2871/37; 2895/72; 2897/68.

Dâhiliye Mütenevvia (DH.MTV.): 15/21.

Dâhiliye Muhaberat-ı Umûmiye İdâresi (DH.MUİ.): 10/22.

İrade Hâriciye (İ.HR.): 417/3.

İrade Husûsî (İ.HUS.): 172/7; 172/10.

İrade Mâbeyn-i Hümâyûn (İ.MBH.): 6/6; 6/11.

Meclis-i Vükelâ Mazbataları (MV.): 123/23.

Şûrâ-yı Devlet (ŞD.): 2757/53; 2778/41; 3197/73.

Yıldız Husûsî Maruzât (Y.A.HUS.): 501/140; 502/92; 526/30; 526/31; 526/59; 526/65.

Yıldız Kâmil Paşa Evrâkı (Y.EE.KP.): 33/3300.

Yıldız Başkitâbet Dâiresi Maruzâtı (Y.PRK.BŞK.): 81/112.

Yıldız Posta Telgraf Nezâreti Maruzâtı (Y.PRK.PT.): 23/141.

Resmî Vesikalar

Gazzetta Ufficiale Del Regno D'Italia: 130 numaralı sayı

Meclis-i Mebusân Zabıt Ceridesi (MMZC.): Cilt: I, Devre: I, İçtima Senesi: I, İnikad: 7, 8 ve 10, Kânûnuevvel 1324.

Gazeteler

Kalem: 20 numaralı nüsha-i fevkalâde

New-York Tribune: 22691, 22692, 22693, 22695 numaralı sayılar

Tanîn Gazetesi: 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 162, 163, 166, 168, 169 numaralı sayılar

The Evening Star: 17627, 17628, 17629, 17630 numaralı sayılar

The Washington Times: 6202 ve 6205 numaralı sayılar

Telif-Tetkik Eserler

BILLI, Andrea – FUNICIELLO, Renato – MINELLI, Liliana – FACCENNA, Claudio – NERI, Giancarlo – ORRECHIO, Barbara – PRESTI, Debora; "On the Cause of the 1908 Messina Tsunami, Southern Italy", *Geophysical Research Letters*, Vol: 35, 2008, ss. 1-5.

BORG, Ruben Paul – D'AMICO, Sebastian – GALEA, Pauline; "Earthquake and People: The Maltese Experience of the 1908 Messina Earthquake", *Earthquakes and Their Impact on Society*, Springer Natural Hazards, 2016, ss. 533-561.

BOTTARI, Antonio – D'AMICO, Maria; "La Catastrofe Sismica Calabro-Messinese del 28 Dicembre 1908", *Geitalia*, S. 25, 2008, ss. 39-41.

CARCIONE, Jose M. – KOZAK, Jan T.; "The Messina-Reggio Earthquake of December 28, 1908", *Studia Geophysica et Geodaetica*, Vol: 52, No: 4, October 2008, ss. 661-672.

ÇELEBİ, Mevlüt; "Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri", *Belleten*, C. 62, S. 233, 1998, ss. 157-206.

DICKIE, John; *Una Catastrofe Patriottica 1908: il Terremoto di Messina*, Editori Laterza, Bari, 2008.

GRASSI, Fabio; *Türk-İtalyan İlişkilerinde Az Bilinenler*, Çev. Sadriye Güneş, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2014.

görsel

Akademik
Bakış

137

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

KUNERALP, Sinan; *Son Dönem Osmanlı Erkân ve Ricali (1839-1922)*, İsis Yayınları, İstanbul, 1999.

KURŞUN, Zekeriya; "İbrahim Hakkı Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 21, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2000, ss. 311-314.

RESTIFO, Guiseppa; "Local Administrative Sources on Population Movements After the Messina Earthquake of 1908", *Annali di Geofisica*, Vol: 38, No: 5-6, November-December 1995, ss. 559-566.

RMS Special Report, *The 1908 Messina Earthquake: 100 Year Retrospective*, Risk Management Solutions Inc, 2008.

ŞİVGİN, Hale; *Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2006.

İnternet Kaynakları

Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü (KRDAE) Kurumsal Web Sitesi, "Magnitüd/Şiddet Karşılaştırması", <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/bilgi/xMercalli.htm> (E.T.: 10.04.2022).

International Institute of Earthquake Engineering and Seismology, "Messina, Italy Earthquake of 28 December 1908, Mw=7.1". <http://www.iiees.ac.ir/en/messina-italy-earthquake-of-28-december-1908-mw7-1/> (E.T.: 13.04.2022).

T. Editors of Encyclopaedia Britannica, "Messina Earthquake and Tsunami of 1908", *Encyclopaedia Britannica*, December 21, 2021. <https://www.britannica.com/event/Messina-earthquake-and-tsunami-of-1908>. (E.T. 21.03.2022).

T.C. Dışişleri Bakanlığı Roma Büyükelçiliği Kurumsal Web Sitesi, <http://roma.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory> (E.T.: 22.03.2022)

Extended Abstract

Starting from the second half of the XIX century, a new era began in Ottoman - Italy, which has been going on since the end of the XIV period. After 1861, the establishment of the Italian Union, the relations between the Italian Kingdom and the Ottoman Empire had an essential place for the Ottoman foreign policy. Besides that, it is noteworthy that the developments that came to the fore in the Ottoman-Italian relations of the first quarter of the XX century were on wars. Italy's occupation of Tripoli in 1911 and the fact that the two countries took place in the enemy ranks in the First World War between 1914-1918, Italy's invasion attempts in Anatolia during the years of the Turkish War of Independence were the prominent steps in the relations between the two countries. However, a natural disaster in the Messina region just before this struggling period between the Ottoman Empire and Italy constitutes one of the essential points in the history of relations between the two countries.

An earthquake with a magnitude of 7,1 on the Richter scale at 05.20 a.m. on December 28, 1908, in the Strait of Messina at the southern end of Italy, and the tsunami that took place a few minutes later caused great destruction for southern Italy, especially the cities of Messina and Reggio Calabria. After this disaster, which resulted in the death of approximately 50,000 people, many countries, including the Ottoman Empire, extended a helping hand to Italy. Within the scope of help initiatives led by countries such as the United States, England, and France, the Ottoman Empire also played an important role in humanitarian diplomacy.

As soon as the news of the disaster in Italy reached Istanbul, condolences were first conveyed through diplomatic channels, and it was decided to donate 1,000 Liras by the Ottoman Sultan of the time, Sultan Abdulhamid II. Afterward, discussions were held in both the government

görsel

and the Ottoman parliament on the humanitarian aid that could be delivered to Italy. The idea of sending a ship to the disaster area and providing health services via this ship was put forward, and the necessary steps were taken. However, after a while, it was revealed that eliminating the technical infrastructure deficiencies would take time, and this plan was suspended. Therefore, it was decided to provide aid amounting to 200,000 Francs for the Italian disaster victims. Due to the urgent need for humanitarian aid for Italy, the amount in question was received in advance from the Ottoman Bank. After this aid, which was in addition to the personal donation of the Sultan, aid campaigns were organized in Ottoman public institutions, and each institution entered into a fundraising activity that would last for a few months. The collected funds were combined under the Ministry of Interior and then deposited in the advance received from the Ottoman Bank.

It is noteworthy that in addition to these official aids provided by the Ottoman administration due to the Messina earthquake, some special fundraising activities were carried out. Hence, the Eastern Company organized a theatrical performance to benefit the earthquake victims. Kalem magazine published a special issue to be distributed to the earthquake victims, and attempts were made to call for humanitarian aid in Istanbul. In addition, the Italian community in Istanbul organized a charity event to raise funds among themselves.

As a result, the Ottoman Empire attempted to provide maximum assistance within the framework of the available resources after a devastating natural disaster in a region with which it had diplomatic relations for centuries. Although different humanitarian aid alternatives have come to the fore to develop a fast and effective way, it has been revealed that sending money is the easiest and most effective model. After the financial support, an aid campaign was organized, especially under the leadership of the Ottoman public administration, along with the contribution of civil and private initiatives. These initiatives are an excellent example of the Ottoman Empire's moderate and benevolent policy in humanitarian diplomacy, even during this event, which coincided with perhaps the most problematic years in politics and economy.

görsel

Akademik
Bakış

139

Cilt 17

Sayı 33

Kış 2023